

826
57

П. ГОСПОДИНОВЪ

ДОБРУДЖАНСКИ
ОБРАЗИ

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ
СОФИЯ

ДОБРУДЖАНСКИ ОБРАЗИ

КНИЖАРНИЦА
СВМ. СИМЕОНОВ & ПИК. ДЯКОВ
РУС

П. ГОСПОДИНОВЪ

ДОБРУДЖАНСКИ
О Б Р А З И

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ
СОФИЯ 1942

825
ЧКР 570

825

Регионална библиотека
"Дора Габе" Добрич

ОТЪ СЪЩИЯ АВТОРЪ:

Посоки и цели, 1933 г.

Ние, младитѣ, 1934 г.

Образи и сѣнки, 1941 г.

Далечно ехо, 1941 г.

8290 / 1967

ПРЕКЛАСИРАНА
19 88 година

ИНВЕНТАРИЗЪЦИЯ
20 15 16 17 2018

ИОРДАНЪ ЙОВКОВЪ

Добруджа, на която Йорданъ Йовковъ посвети живота си, днесъ е свободна. Уви, той не можа да участвува на празника на нейното освобождение, защото смъртта ни го отне въ разцвѣта на творческитѣ му сили. Животътъ бѣ жестокъ къмъ Йовковъ дори и въ последнитѣ му дни — лиши го отъ най-голѣмата радостъ, за която възторжениятъ пѣвецъ на Добруджа бѣ блѣнувалъ и работилъ.

Йорданъ Йовковъ се роди въ гѣнкитѣ на Стария балканъ, отъ когото наследи романтиката и пленяващитѣ легенди на неговитѣ хайдути. Тѣхъ той възпѣ съ неподражаемо майсторство, въ своитѣ „Старопланински легенди“, които за дълго време ще стѣрчатъ въ нашата литература като изключителни постижения на българския творчески духъ. Отъ приказкитѣ и пѣснитѣ на българскитѣ хайдути, още въ своето ранно детинство, голѣмиятъ писателъ наследи и пламенната си приобщеност къмъ светая светихъ на българина.

Израстналъ и възмжжалъ въ просторна и хлѣбородна Добруджа, Й. Йовковъ се растрна съ нея, приобщи се къмъ нейната сждба и я обикна и одухотвори, както никой другъ преди него. Тя му стана истинска родина. Тукъ вдѣхновениятъ поетъ на добруджанската равнина опозна красивото самоотречение, на което добруджанскитѣ българи бѣха подвѣргнати.

Тази приобщеностъ на Й. Йовковъ къмъ Добруджа води началото си още отъ неговитѣ ученически години. За тѣхъ ни спомня съученика на именития писателъ, народниятъ учителъ Андрей Сарафовъ, който въ единъ печатанъ споменъ за

Й. Йовковъ предава съдържанието на неговото класно упражнение — „Бждни вечерь въ Котленския и Добруджански край“. Още тогава бждещиятъ пѣвецъ на Добруджа е проявявалъ удивителна осведоменостъ за бита и нравитѣ на тази българска покрайнина. Учителтъ по български езикъ, известниятъ писателъ Иванъ Грозевъ, като чулъ „домашното упражнение“ на Й. Йовковъ, споредъ А. Сарафовъ, казалъ: „Драги ученици, вие имате въ класа си бждещъ писателъ, който е надаренъ съ тънка и дълбока наблюдателностъ“...

Отъ тѣзи ранни години и до последнитѣ дни на писателя, неговата лична сждба винаги е била тѣсно свързана съ изпитанията и съ борбитѣ на добруджанскитѣ българи. Народенъ учителъ въ Добруджа, винаги въ близъккъ досѣгъ съ тѣхъ, Й. Йовковъ можа да ги опознае и обикне и да се приобщи къмъ тѣхнитѣ страдания, които станаха и негови.

Въ едно свое писмо отъ 1918 г., отправено до познатия български общественикъ Гр. Василевъ, Й. Йовковъ пише: „Нашето село (б. м. Чифуткьой) пострада твърде много отъ войната — голѣма частъ отъ селото изгорѣ, хората бѣха отвлѣчени“... Все по това време той пише на своя приятелъ: „Въ тая минута азъ виждамъ презъ прозореца си да се точатъ по шосето къмъ Варна колони отъ обози, пехотни части, батареи и ескадрони. Тѣ си отиватъ не тѣй, както бѣха дошли: мълчеливи, безъ ура, безъ музика, сломени и убити, нѣкакви печални призраци подъ непрестанния дъждъ и мъгливото небе. Има нѣщо много тжжно и много болно въ тия зрѣлица, съ които се завършватъ епическитѣ походи въ Добруджа“...

Тѣзи свидетелства на Й. Йовковъ сж най-красноречиво доказателство за неговата приобщеностъ къмъ нашата народостна и по специално — къмъ добруджанската трагедия.

Само благодарение на тази своя приобщност, голѣмиятъ писателъ можа да възкреси въ трайни и художествени образи онѣзи наистина трагични дни, когато изпитанията бѣха прелѣли чашата и горчилата имъ изтерзаха едно нещастно, но велико поколѣние.

Но Й. Йовковъ можа още по-добре да опознае своя героиченъ народъ въ годинитѣ на неговитѣ изпитания, когато като писателъ-боець взе живо участие въ българскитѣ военни походи презъ Балканската, Междусъюзническата и Европейската война. Така, подобно малцината други свои събратя, той се кръсти въ страданията на своя народъ и успѣ да овладѣе историческитѣ повели на България. Още отъ това време тѣ бѣха и останаха за Й. Йовковъ единственз най-съкровена целъ на живота му.

По тази причина, въ годинитѣ, когато българскитѣ народности блѣнове, развѣнчани и похулени, бѣха жестоко поругани отъ победителитѣ ни, пѣвецътъ на Добруджа не загуби самообладание, нито се разколеба въ своята вѣра и въ приобщеността си къмъ своя и къмъ нашия общъ отечественъ дългъ. И когато поражението и духовното разтление господстваха надъ политическа и културна България, той бѣше — и смъртта го завари на вѣрна стража — на фронта на българската народностна борба.

Чрезъ своитѣ вдъхновени военни разкази и особено съ преклонението си предъ кръстнитѣ страдания на българска Добруджа, като писателъ-боець Й. Йовковъ всеотдайно работи и твори за осъзнаване и пробуждане на българското самочувство и за разрастване на омаломощнитѣ народности и духовни сили на народа ни.

Ето, въ тази атмосфера се родиха безсмъртнитѣ образи на Й. Йовковъ — тѣзи рѣдки изваяния за несломимостта на българския духъ. Въ

тѣзи свои творчески постижения, той вложи синовната си обичь къмъ заробена Добруджа, одухотвори ги съ непомрачената привързаностъ на добруджанци къмъ общото ни отечество и така направи отъ тѣхъ символи на нова България. А тази нова България израстна и възмъжа подъ голготските мжки на Ньои.

Й. Йовковъ не е локаленъ писателъ: за него Добруджа бѣ само поводъ да ни приобщи къмъ зрѣщата борба за утвърждаване и самозапазване на българския духъ. Наистина, това не бѣ неговата единствена и прѣка целъ, но въ своята сърцевина творчеството му се свеждаше къмъ тази върховна задача на времето. Битътъ и нравитѣ, локалното у него, бѣха само атмосферата, въ която се изявяваше тази негова воля, едновременно и върховна повеля на нашата съвременностъ.

Би могло да се спори, въ каква степенъ Й. Йовковъ е битовъ добруджански писателъ, но въ една посока всички трѣбва да се съгласимъ: той бѣше великъ будителъ на българското самочувство и самосъзнание. За тази негова дейностъ иднитѣ поколѣния винаги ще си спомнятъ съ преклонение и съ обичь. Но най-вече ще му бждатъ признателни добруджанскитѣ българи, защото, като малцина други български писатели, той направи отъ тѣхната родина съкровень народностень блѣнь на културна и политическа България.

ДОРА ГАБЕ

Добруджа даде на българската култура нѣколко имена, но дѣлото на голѣмата българска поетеса Дора Габе за дълго време ще стърчи надъ много отъ тѣхъ. Родена, живѣла и израстнала подъ добруджанско небе, тя остана презъ цѣлия си животъ въ неговата сѣнка. Дори когато не засѣга въ творчеството си мотиви отъ Добруджа, нейното присѣствие въ поезията ѝ винаги се чувствува. То се изявява найубедително въ отношението на поетесата къмъ хората и къмъ свѣта.

Обяснението на този фактъ трѣбва да се търси само въ една посока: Д. Габе обладава нѣкои черти отъ духовния образъ на добруджанскитѣ българи. Защото и тя е като тѣхъ милосърдна и въ отношението си къмъ свѣта — духовно примирена. Въ поезията на поетесата често се чувствуватъ отгласи отъ романтиката и отъ поетическото виждане на добруджанеца, тѣй характерни за неговата психологическа и духовна сжщина.

Потърсимъ ли първоизточника на всичко това, ние веднага си спомняме необзоримата добруджанска ширь, която е породила въ поетесата чувство за близостъта на небето. А разгърнемъ ли нейнитѣ книги, въ тѣхъ ще откриемъ добруджанската природа и тѣй обособения и характеренъ битъ на българския селянинъ отъ Добруджа. Следи за това има почти въ всички книги на Д. Габе: въ „Нѣкога“ тя ни разкрива, безъ това да е било прѣката ѝ цель, магическото въздействие на околната срѣда за осъзнаването и духовното пробуждане на човѣка; въ „Малкиятъ добруджанецъ“ тя възсздава сцени и картини отъ добруджанския битъ и своето възторжено, почти благоговѣйно отношение къмъ него.

Но Д. Габе рѣдко ни е говорила подчертано и убедително за своята приобщеностъ къмъ Добруджа. Поне на менъ ми е известенъ само единъ случай, при който тя изяснява своето отношение къмъ тази българска покрайнина и къмъ борбата за нейното освобождение, която нѣкога така страстно въодушевяваше българската културна и политическа общественостъ.

Това сее случило презъ 1940 г. Редакцията на видинскиятъ в-къ „Просвѣта“, по нѣкакво хрумване, е имала щастливата идея да постави на поетесата нѣколко въпроси, съ отговоритѣ на които Д. Габе опредѣля, убедително и красноречиво, своето мѣсто въ добруджанската борба и отношението си къмъ нея, както и къмъ Добруджа.

Така, на въпроса, дали мисли всѣки день за Добруджа, поетесата е отговорила: „Не, това не е мисль, а нѣщо повече. За да мислишъ за нѣщо, трѣбва да си вънъ отъ него. Азъ не съмъ вънъ отъ Добруджа, — азъ съмъ частъ отъ нея, затова съмъ постоянно съ нея“.

Това сливане на животъ и чувства съ тѣзи на Добруджа най-нагледно може да се види въ поезията на Д. Габе. На Добруджа, едновременно и на себе си, тя казва: „Ти недей се сърди, (б. м. — ние) ще се върнемъ: дето е сърдцето, тамъ е гроба“. А въ стихотворението си „Родина“, поетесата ѝ нашепва, за да успокои нея и своята изтерзана душа:

Твои сме си, разпилѣнитѣ,
неспокойнитѣ, бездомнитѣ,
твои скитници на пжть...

Запитана, животътъ отвличалъ ли е нѣкога вниманието ѝ отъ Добруджа, Д. Габе е заявила, убедително и съ затрогващо чувство: „Да, често. Това сж тежкитѣ дни за всѣкиго, но затова пкъ

всѣкога се връщамъ като блудния синъ въ бащината кѣща“.

Това възвръщане напомня на поетесата образътъ на любимата майка, която сме оставили въ кѣщи. „Улисали сте се нѣкъде, — казва тя, — забравили сте за нея“. Но когато се връщате, майката, вашата рождена и милосърдна майка, ви отваря вратата и вие се просълзявате отъ умиление, защото тя е „все сѣщата, все вашата майка — единствена, органически свързана съ васъ“.

Въ творчеството на Дора Габе има много следи за това откъсване и връщане къмъ Добруджа. То, обаче, е взаимно, защото и Майката-родина тѣжи, задавена отъ сълзи, за своитѣ рождени деца, които злата сѣдба е прогонила и онещастливила.

Вѣтре, братко, намѣри ги
тѣзъ стопани,
дето сж далечъ въ чужбина
разпилѣни . . .

. . . . .
Зърното ни потъмнява
по нивята,
намѣри ги, събери ги
нашѣ братя,
и кажи имъ, че земята
наша черна
ги милѣе и ги мисли
и е вѣрна . . .

Кое повече се стреми у поетесата къмъ Добруджа? Ето нейниятъ убедителенъ отговоръ на този въпросъ: „Всичко. И мисълъ, и чувство, и цѣлото ми сѣщество. Моитѣ сѣнища сж винаги въ Добруджа. Виждамъ ниви, голѣмо небе, широкъ просторъ. Когато сънувамъ африкански лѣвъ, виждамъ го върху тоя фонъ“.

За Д. Габе Добруджа е сждба: тя запълня
цѣлата ѝ душа. Затова самата мисълъ, че Добруджа
не е българска земя и е противна. Какъ е въз-
можно подобно нѣщо, когато тя е „наша майка“

Разпилѣхме ги сърдцата си,
като пилци закѣснѣли,
надъ нивята ти пожънати,
надъ сърнища обгорѣли...

И, когато синоветѣ на Добруджа се връщатъ
въ родната кжща, когато тѣ потъватъ въ нейната
сѣнка, това завръщане е не само ожидано, то е
нѣщо повече: постигнатъ блѣнъ. „Майко, майчице,
отдалечъ ти идемъ грѣшни“... — така ѝ шептятъ
нейнитѣ блудни синове. А тя, Майката-родина, ми-
лосърдна и добра, дори не попитва за грѣховетѣ
на своитѣ рождени синове. Тя е щастлива, че може
да ги приюти и да имъ възвърне вѣрата и радо-
стъта. Нали тя е сждба, майка и родина за тѣзи,
които я обичатъ? Нали тѣ сж живѣли съ нейнитѣ
скърби и радости?

Въ тази атмосфера сж родени и откърмени
най-хубавитѣ пѣсни, поеми и книги на Д. Габе.
Повечето отъ тѣхъ тя е посветила на Добруджа.
Безъ тази приобщеностъ на поетесата къмъ Доб-
руджа, тя не можеше и нѣмаше да напише нито
„Апостолътъ“, нито чудно хубавитѣ си поеми „На
героитѣ отвждъ“ и „Тѣжни мисли за радостъта“,
нито детскитѣ си спомени отъ Добруджа въ кни-
гата „Нѣкога“, нито пленяващата съ своята епична
красота повесть — „Малкиятъ добруджанецъ“.

Но Д. Габе, за разлика отъ Й. Йовковъ, не
бѣ само съзерцателка и поетка: тя не само жи-
вѣеше съ болкитѣ и съ страданията на своя ро-
денъ край, но въ годинитѣ на неговото робство
участвуваше дейно и въ борбата за освобожде-
нието му.

Познавамъ отблизу Дора Габе като добруджанска деятелка и мога да свидетелствувамъ, че тя бѣ съ цѣлата си душа въ борбата за освобождението на Добруджа. Дори това всеотдайно поглъщане ѝ пречеше: на нея самата, защото не всѣкога ѝ позволяваше да се освободи отъ властта на своитѣ чувства, и на творчеството ѝ, защото я откъсваше отъ нейния поетически свѣтъ, отъ творческитѣ сжнища на поетесата.

Д. Габе бѣ една отъ най-дейнитѣ членки на съюза „Добруджа“. Тя бѣше основателка и вдъхновителка на Добруджанския женски съюзъ. Въпрѣки грижата си за насщния, тя намираше време и срѣдства да посещава и добруджанскитѣ конгреси, въ заседанията на които вземаше живо участие. Тя работѣше, освенъ това и като вдъхновена пропагандаторка на добруджанското дѣло въ чужбина. Съ сжщата целъ тя ходи въ Парижъ, Лондонъ и Прага. Д. Габе се застъпваше за справедливото добруджанско дѣло и въ международни конгреси и при всички случаи се проявяваше като будна и родолюбива българка.

Но нейнитѣ заслуги къмъ Добруджа не се изчерпватъ само съ това: нѣкога, когато първенцитѣ на добруджанската емиграция трѣбваше да убеждаватъ и свои и чужди въ щастливия изходъ на борбата за освобождението на Добруджа, Дора Габе бѣ между челницитѣ на тази борба. Нѣщо повече: тя бѣ едно отъ нейнитѣ най-чисти и най-свѣтли знамена.

СТИЛИЯНЪ ЧИЛИНГИРОВЪ

По времето, когато Добруджа бѣ подъ робство, на единъ отъ добруджанскитѣ конгреси (Русе, 1931 г.), С. Чилингировъ произнесе вдъхновено слово за ролята на Добруджа въ българското Възраждане. Речъта на писателя бѣ възторжена възхвала на борческия духъ на добруджанскитѣ българи, които, въ общата борба за самозапазване и утвърждение на българския духъ, дадоха скъпи народностни жертви за своето и общобългарското народностно пробуждане и осъзнаване.

Тѣзи, които не познаваха отблизу научното, обществено и художествено дѣло на С. Чилингировъ, останаха изненадани отъ правдивата му и добре обоснована речъ. Спомнямъ си, че по предложение на познатия добруджански деецъ А. Стояновъ, конгресътъ реши, възторженото слово на писателя да бжде отпечатано и издадено въ отдѣлна книга. Това, за съжаление, не можа да стане.

Нѣколко топли думи тогава казахъ и азъ за литературното и обществено дѣло на писателя, като нарочно наблѣгнахъ на неговитѣ голѣми заслуги къмъ добруджанското дѣло. С. Чилингировъ остана изненаданъ отъ сърдечния и милъ приемъ, който му бѣ отдаденъ. Той дори се почувствува стѣсненъ и развълнуванъ.

Председателътъ на конгреса Др. Сакеларовъ приветствува заслужилия къмъ Добруджа писателъ и срѣдъ задушевитѣ и бурни ржкоплѣскания на делегатитѣ, братски го прегърна и цѣлуна. С. Чилингировъ, развълнуванъ отъ проявеното къмъ него внимание, пристъпи напредъ и почти съ треперящъ гласъ произнесе следното кратко благодарствено слово:

„Благодаря за високата, може би и незаслужена честь, съ която ме удостоявате. Това ме за-

дължава да ви обещава, че отъ днесъ нататъкъ азъ ще трѣбва да се чувствувамъ повече добруджанецъ, отколкото съмъ билъ“.

По-късно, презъ 1932 г., когато културна България чувствува съ подобаваща тържественостъ 35-годишната писателска, културна и обществена дейностъ на именития писателъ, добруджанскитѣ прокуденци съ нарочно конгресно решение го провъзгласиха за почетенъ членъ на съюза „Добруджа“.

Съ С. Чилингировъ ме свързва стара дружба. Мисля, че неговитѣ съкровени чувства ми сж добре познати. Той работи за Добруджа не само за да изпълни отечествения си дългъ, но и да насити глада на своето сърдце. Подобно много други свои съграждани — шуменци, и той се чувствуваше тѣсно свързанъ съ Добруджа. Но С. Чилингировъ не измѣни на тази родолюбива традиция на своя роденъ градъ и по друго едно съображение: той бѣ приобщенъ къмъ Добруджа и чрезъ свои близки роднини, които живѣеха, а може би и днесъ още живѣятъ въ Кюстенджа, Бабадагъ и Меджидие.

Въ книгата на писателя „Равна Добруджа“ самъ той ни разказва следното за своитѣ родствени връзки въ тази българска покрайнина:

„Още неотпочиналъ върху удобното легло, ординарецътъ чука на вратата ми и рапортува:

— Намѣрихъ Вашитѣ роднини.

Сънливъ, азъ съ мжка си спомнихъ, че бѣхъ помолилъ единъ мой приятель-офицеръ да открие чрезъ ординареца си, кжде живѣе моя вуйчо, за когото майка ми толкова много поржчваше преди да тръгна за Добруджа, когото тя не бѣше чувала отъ 45 години.

— Тѣ Ви чакатъ.

Азъ се обличамъ и тръгвамъ.

Въ къщи ме посрѣщатъ като старъ познатъ, който едва преди нѣколко седмици се е раздѣлилъ съ тѣхъ. Вуйна и вуйчо плачатъ и бързатъ

да ми разправятъ своитѣ неволи: всичкитѣ имъ синове и зетьове сж отвлѣчени. Плачатъ и дъщеритѣ, а отъ коритото въ съседната стая се обажда тънкото пискливо гласченце на малко пеленаче.

— То е българче, — бърза наивно да ми каже майка му.

— Българче?

— Ами. Роди се следъ като нашитѣ войски освободиха града.

Разбрахъ. Простодушната майка искаше да ми каже, че въ тѣхната къща отново се е върналъ животътъ на българското самочувствие, тъй свободно проявяванъ сега, както свободенъ е, и необузданиятъ писъкъ на детето“.

Този откъсъкъ ни обяснява тайната за приобщеността на С. Чилингировъ къмъ Добруджа. Ясно е, че неговото отношение къмъ тази българска покрайнина се обуславя отъ духовни връзки, които всѣкога сж по-трайни отъ чисто научния или писателски интересъ. Истина е, отъ друга страна, че писателятъ е ходилъ да проучва Добруджа етнографски, исторически и народностно като ученъ, който е търсилъ доводи за нейния български обликъ не за себе си, а за другитѣ, които не сж вѣрвали или не сж знаели истината за Добруджа. И това той е правилъ не толкова за да се установи историческата истина, а подтикнатъ отъ вътрешния гласъ на своето българско сърдце: писателятъ, защото е ималъ роднини въ Добруджа сигурно е знаелъ и по вътрешно чувство трѣбва да е билъ убеденъ, че тя е българска земя.

Ако погледнемъ така на огромното научно и художествено дѣло на С. Чилингировъ, свързано съ Добруджа, много нѣща веднага ще ни станатъ ясни. Тогава ниѣ нѣма да се очудваме, че имениниятъ писателъ е посвѣтилъ на тази българска земя нѣколко книги: „Добруджа и нашето Възраждане“, 1917 г., „Стефанъ Караджа“, 1918 г. и „Равна Доб-

руджа“, 1920 г. Но той е авторъ още и на цикълъ сонети за добруджанските градове, превелъ е по-голямата частъ отъ стихотворенията на видния румънски поетъ П. Станчевъ — Черна, по баща родомъ отъ Шуменъ и т. н. Къмъ този списъкъ трѣбва да прибавимъ още и една голѣма бройка студии, статии и стихотворения, въ които голѣмата обичъ и привързаностъ на писателя къмъ Добруджа е намѣрила своя най-красноречивъ изразъ.

Ето какъ самъ С. Чилингировъ ни говори за обичаната отъ него Добруджа, въ която, споредъ писателя, „живѣятъ българи, които никога не сж се отказвали отъ своята народност“:

„Добруджа! Какъ сладко звучи нейното име. Какъ много приказва то за доброто, къмъ което се стреми българинътъ отъ първия денъ на своя животъ, та дори и днесъ!

Но какво чувамъ?

— Нѣкога я бѣхте забравили...

Не! Никога българинътъ не е забравилъ своята хубава, ненагледна Добруджа. Никога не е преставалъ да я вижда нощемъ въ сѣнищата си, а денемъ предъ своитѣ изморени отъ работа очи. Никога!...

Добруджа всѣкога е живѣла въ нашитѣ сърдца всѣкога е била вплетена въ нашитѣ мечти за добротестина, всѣкога е била наша. Наша е била тя и когато сме я наричали румънска. А наричали сме я тъй, за да ни напомня всѣкога за дълга, който имаме къмъ нея, за жертвигѣ, които трѣбва да направимъ, за да я приберемъ отново въ родното семейство“.

Тѣзи думи най-убедително ни разкриватъ връзката между С. Чилингировъ и Добруджа, както и неговото затрогващо отношение къмъ нея. Въ този смисълъ трѣбва да се разбиратъ и думитѣ на писателя, че той желае да се чувствува занаяпредъ повече добруджанецъ, отколкото е билъ.

АДРИАНА БУДЕВСКА

Името на А. Будевска ми бѣ познато още отъ раннитѣ години на моето детство. За нея въ Добричъ всички говорѣха съ затрогващо внимание. Още тогава искахъ да узная какъ изглежда тази вълшебница на българското изкуство. Но въ онѣзи години азъ не можахъ да я видя.

Когато по-късно случаятъ ми помогна да дойда въ София, посетихъ актрисата въ Народния театъръ, за да ѝ се представя. Така ми бѣха поржчали наши общи познати. Адриана Будевска ме посрещна усмихната и радостна: изглежда моето посещение възкреси въ душата ѝ споменитѣ отъ родния и милия ѝ Добричъ, за който тя винаги си спомняше съ умиление и обичъ.

Отъ тази среща изминаха нѣколко години. Мислѣхъ, че актрисата е забравила голобрадото момче. Срещрахме се и следъ това, но никога случаятъ не ме постави съ А. Будевска въ близкъ досѣгъ: тя си имаше своитѣ грижи и интереси, имахъ и азъ моитѣ, и тѣ бѣха за нея далечни и чужди.

Когато по-късно посветихъ усилията си на добруджанската освободителна борба, потърсихъ А. Будевска, за да я поканя да участвува въ нѣкаква добруджанска литературно-музикална вечерь. Отказа ми. Извини се, че е неразположена и уморена. За сжщата цель я посетихъ и втори пжть. Пакъ ми отказа участието си. Но азъ знаехъ вече истинскитѣ причини за нейния отказъ.

— Не трѣбва да живѣете съ огорченията на миналото, — поискахъ да я утеша. — Вие сте гордостъта на българския театъръ.

А. Будевска се почувствува засегната. Тя скочи отъ стола си като ожилена. Очитѣ ѝ ме стрелнаха съ гнѣвъ, каточе азъ бѣхъ виновенъ за нейнитѣ

терзания. Но тя пакъ поиска да скрие истината отъ менъ. Нейната накърнена гордостъ не ѝ позволяваше да ми открие болката си.

— Не ми е възможно да участвувамъ въ каквито и да е спектакли. Моитѣ домашни несрети изпепелиха душата ми. Нито капка възторгъ нѣма въ нея. Само да знаете какъ съмъ уморена . . . — И тя седна отново на стола си и каточе потъна на него.

А. Будевска за пръвъ пѣтъ ми се стори повѣхнала. Коситѣ ѝ ми се видѣха прошарени. И дветѣ ѝ рѣце, които тя небрежно бѣ отпуснала, убедително ми подказаха, че годинитѣ сж сложили своя печатъ върху нейния неспокоенъ духъ. Въ сжщия моментъ азъ се упрекнахъ, че нарушихъ привидното ѝ спокойствие. И, въ желанието си да я обнадежда, подхвърлихъ:

— Вие знаете, че всички културни българи посрещнаха уволнението Ви съ възмущение. Почти въ всички вестници се писа за васъ и за артистичнитѣ Ви преображения съ затрогващъ възторгъ.

Припомнихъ ѝ, че и азъ писахъ нѣщо за нея.

Но А. Будевска не се ободри отъ моитѣ увѣрения. Тя пакъ стана отъ стола си и нервно започна да се разхожда изъ стаята.

— Нѣмала съмъ паметъ! Стара съмъ била . . . И, за да ме огорчатъ още повече, дадохъ ми званието . . . почетна актриса на Народния театъръ! Покорно благодаря . . . Благодаря и за честъта и за преклонението!

— Извинете, — поискахъ да я прекъсна.

— За истинския актьоръ нѣма възраст, — продължи А. Будевска, все така възбудено. — Какво означава това снисходително благоволение къмъ менъ? Тѣзи, които ме уволниха, поискаха да ме убедятъ, че нѣкога съмъ била актриса. Значи, днесъ

не съмъ. Е добре! Азъ искамъ моитѣ врагове да тържествуватъ: азъ наистина не съмъ актриса. Затова никога вече нѣма да играя! Тѣ ме убиха, и азъ желая да бжда завинаги мъртва.

— Вие трѣбва пакъ да се върнете на сцената. Така най-добре ще отмъстите на тѣзи, които неза-служено и жестоко ви оскърбиха.

— Пакъ на сцената! На сцената... — почти презъ сълзи добави А. Будевска и не се доизказа. — Не, никога!

И тя одържа тази клетва, която съ болка и съ мъжа бѣ дала предъ себе си.

Преди да напустне България, въ единъ дъжделивъ ноемврийски день, неочаквано настигнахъ Адриана Будевска на бул. „Фердинандъ“. Размѣнихме нѣколко обичайни и нищо незначещи поздравления. Тя си купи плодове и настоятелно ме покани да я посетя.

Никога нѣма да забравя тази вечеръ. Именитата актриса ме прие сърдечно и мило. Чете ми, между другото, извадки отъ своя артистиченъ дневникъ. Това бѣха трогателни страници, написани съ нервъ и съ рѣдко писателско проникновение. Прочете ми и свои стихотворения, които ме въведоха въ нейната артистична и лична трагедия. Говорихме и за нѣкои отъ свѣтилата на българския театъръ. И за живитѣ, и за умрѣлитѣ тя бѣ запазила най-мили спомени.

Все по това време, следъ едно протестно публично събрание, по поводъ нѣкои злочинства и издевателства въ Добруджа, на което А. Будевска присъствувала, незабелязана отъ никого, тя дойде още на другия день въ канцеларията на съюза „Добруджа“ и ми подари своя юбилеенъ сборникъ. Той носѣше следното посвещение:

„Дѣлата сами говорятъ за който и да е билъ създателъ. Тѣ викатъ силно, крѣщатъ дори, ето

— защо е скроменъ винаги истинскиятъ дѣецъ, — нѣщо, съ което ме трогвате, г-нъ Печо Господиновъ.

Добруджанката А. Будевска-Ганчева“.

Именитата българска актриса винаги се чувствуваше приобщена къмъ Добруджа. Тя изживѣваше дълбоко нейнитѣ страдания като свои.

Тази приобщеностъ на А. Будевска къмъ Добруджа имаше своето обяснение: тя бѣ родена въ Добричъ, обичаше и боготворѣше Добруджа. Но тѣзи свои чувства тя не изразяваше никога подчертано, защото — както много пжти ми е казвала — който истински обича, той никога не говори за любовта си.

ДОБРИ НЕМИРОВЪ

Това, което ще припомня днесъ, е изъ близката политическа история на България. Нѣкога отношенията между България и Румъния бѣха отровени. Между тѣхъ стоеше трупътъ на Добруджа. Той смущаваше съвѣститѣ на двата народа, защото тази българска земя винаги е бивала нераздѣлна частъ отъ общото българско отечество. А на тази земя ставаха нѣща, които бунтуваха всѣка честна съвѣсть.

Изглежда, че пролѣтата българска кръвъ въ Добруджа тежеше и на самитѣ румъни. Тѣ ясно виждаха, че драконътъ, който гризеше сърдцето на тази българска покрайнина, въ сжшность дѣвчеше сърдцето на България. Тѣ сигурно знаеха за болезненитѣ трѣпки, които до болка терзаеха българския народъ, при всѣка вестъ за извършени безчинства, издевателства и жестокости надъ добруджанскитѣ българи.

За пръвъ пжть презъ 1929 година официална Румъния изпрати въ София една лястовица — писателътъ Емануилъ Букуца. Той се яви между насъ самоувѣренъ и хвърли пръвъ идеята за изграждане мостъ на Дунава, — тази вѣковна рѣка, която столѣтия е раздѣлѣла и сближавала двата съседни народа. Той ни заговори за културно и за политическо сближение, което щѣло да заличи и следитѣ на пролѣтата кръвъ и горчивитѣ спомени.

Но по това време между насъ стоеше мъжествената сѣнка на злочеста Добруджа. Тя не ни даваше покой, тя смущаваше особено тѣзи, които я чувствуваха като своя рождена майка. Намѣриха се, обаче, българи, които приеха подадената ржка.

По това време въ нѣколко статии, отпечатани въ литературния седмичникъ „Мисль“, въ в. „Знаме“ и др., азъ писахъ, че докато „добруджан-

скитѣ и бесарабрски българи сж жертва на познатия румънски вандализъмъ и дума не може да става за помирение, за разбирателство. Ние не можемъ да се прегръщаме съ приятели, които сж жестоки неприятели на нашитѣ сънародници“ . . .

Тѣзи думи не означаваха, че по начало съмъ отричалъ румъно-българското приятелство. Споредъ менъ, помириенето между румъни и българи бѣ необходимо и възможно. Азъ възставахъ, обаче, срещу онѣзи, които върху „труповетѣ и коститѣ на добруджанци“ искаха да градятъ златни, въображаеми мостове на Дунава.

Голѣмиятъ български писателъ Добри Немировъ не сподѣлѣше този максимализъмъ. Той се нареди подъ знамето на побратимяването на двата народа. Той поддържаше, подобно много други българи, че трѣбва, чрезъ културата и по пжтя на взаимното опознаване, да изградимъ приятелството на двата съседни народи, което ще ни позволи да омекотимъ робския яремъ на страдаща Добруджа. Той дори посети Добруджа и прѣвъ показа, какъ трѣбва да се разбира и служи на идеята за побратимяване на двата народа.

Сказкитѣ на Д. Немировъ въ Добруджа бѣха отдавна ожиданъ празникъ. Българското население ги прие съ цѣлото си сърдце. То устрои на тѣхния авторъ небивалъ, затрогващъ и внушителенъ приемъ, за който писателътъ много години споменуваше съ умиление. Той казваше, че никога презъ живота си не е плакалъ толкова много, както въ Добруджа. Плакало добруджанското българско население и когато го посрещало, и когато слушало сказкитѣ му, и когато го изпращало.

Добри Немировъ се завърна отъ Добруджа възроденъ и очарованъ. Той често говорѣше за това си посещение и винаги съ най-голѣма любовъ за добруджанскитѣ българи.

Тѣзи изблици на доброжелателство и синовна привързаностъ, които Д. Немировъ проявяваше

къмъ Добруджа, ме накараха да потърся тѣхното обяснение. И за голѣмо мое очудване, за почуда и на българската културна общественостъ, установи се, че тѣхниятъ коренъ е по-дълбокъ, отколкото можеше да се мисли: една вечеръ голѣмиятъ писателъ ми повѣри, че той се чувствува приобщенъ къмъ Добруджа и къмъ нейнитѣ страдания не само като българинъ, който я обича, но и защото е роденъ въ нея. И той ми разказа следната забавна история:

„Къмъ 1882 година баща ми билъ секретаръ-бирникъ въ гр. Тутраканъ. Азъ съмъ се родилъ тогава. И защото всичкитѣ му деца умрѣли, за да измолятъ снизхождение отъ Бога, той и майка ми се съгласили да изпълнятъ едно народно повѣрие — да ме поставятъ на единъ кръстопжтъ и този, който пръвъ ме вземелъ на ржце, да бжде уреченъ за мой кръстникъ,

Така и направили. Оставили ме на кръстопжтъ и, скрити въ близкитѣ шубраци, зачакали. Миналъ нѣкакъвъ рибаръ. Забелязалъ малкото подхвърлено дете, побутналъ го и си заминалъ. После се върналъ, смилилъ се надъ него и го понесълъ на ржце.

— Стой! — обадилъ се баща ми отъ шубрацитѣ.

Рибарътъ се уплашилъ. Щѣлъ да ме изтърве.

— Ти ще бждешъ кръстникъ на детето! — казалъ баща ми.

И още сжщия день тѣ отишле въ черквата.

— Какво ще бжде името му? — запиталъ попа.

— Бику, — отговорилъ влахътъ-рибаръ.

Майка ми прехапала устни. Баща ми възнегодувалъ. Но дѣдо попъ решилъ най-правилно задачата: вмѣсто съ румънското име Бику, той ме кръстилъ съ българското Добри“.

Разправихъ горната случка, защото тя е ключътъ, който ни обяснява преклонението и любовта на Д. Немировъ къмъ Добруджа. Тази не-

гова приобщеност към нея особено пролича по времето, когато през 1931 год. бѣ застрѣлянъ добруджанския деецъ Христо Стефановъ.

Убийството хвърли въ тревога цѣла България. Но то отекна болезнено и въ душата на Д. Немировъ. Нѣкакво угризение го преследваше и измъчваше. На тѣзи свои чувства той даде изразъ въ едно отворено писмо до румънския писателъ Емануилъ Букуца.

„Хвърлихме ние, двамата, мостоветѣ за сближение и приятелство — нѣма какво да се каже! — така започва Д. Немировъ своето писмо до видния румънски писателъ. — Дойдохте лани въ България, развѣхте това знаме и пожелахте подъ него да се нареди интелигенцията на двата народа. Приятелство, човѣщина, културна свобода — това бѣха лозунгитѣ“...

Следъ това писателътъ обяснява, защо той и много други българи се наредили подъ знамето на побратимяването. Той казва, че когато посетилъ Добруджа, вѣрвалъ въ сближението, дори билъ казалъ на добруджанци: „Надѣвайте се, вѣрвайте, то ще дойде“.

„Излъгалъ съмъ ги! Нека ми простятъ“... — изповѣдва се следъ това писателътъ.

Добри Немировъ, очевидно, е чувствувалъ нужда да се отчете предъ себе си, предъ съвѣстѣта на българската културна общественост, затова откровено пише:

„Имахъ наивността преди години да вѣрвамъ, че може да се постигне нѣщо за сближението и затова търпеливо понасѣхъ изстжпленията въ Добруджа. Но следъ многото убийства напоследъкъ и следъ звѣрското убийство на единъ честенъ българинъ, сенаторътъ Стефановъ, азъ вече виждамъ, че срещу моето развѣто знаме за миръ, човѣщина и сближение се хили цѣлата румънска интелигенция съ всичко творящо и литераторствуващо въ нея“.

По-нататъкъ Д. Немировъ добавя, че онѣзи, които „носятъ чрезъ произведенията си идеята за доброта и човѣчностъ, съ своето мълчание сами играятъ злокобното хоро, което се вие върху труповетѣ на загиващитѣ и загиналитѣ добруджански синове“.

Съвѣстѣта на човѣка и на писателя е разбунтувана. Той не иска да бжде въ редицата на онѣзи сближенци, които отъ идеята за сближение и побратимяване правѣха лична и користна служба. Той издига високо своя гласъ, за да не остане никакво съмнение у никого, че както преди, така и сега, той е билъ на върна стража, като българинъ, въ защита и въ служба на нашитѣ народности и отечествени интереси.

„България съ страшна горчевина понася ужасѣтъ въ Добруджа и съ още по голѣма горчевина спокойното мълчание на румънскитѣ си събрата!“ ...

Това писмо, трогателно и затрогващо, написано съ сълзи и съ болка, не е лишено и отъ горчевина. Ето неговитѣ заключителни думи:

„Ако при другъ случай бихъ забравилъ за нашата обща кауза на „строители на златни мостове“, сега ще я помня повече отъ всичко. Простиятъ зидарь на моста на човѣщината не виждалъ, че до него една жестока власть издигнала едновременно другъ мостъ, по който е пропускала да минаватъ унищожителитѣ на българското население въ Добруджа!“

Този мостъ, за който писателятъ Д. Немировъ загатва, днесъ съществува не въ преносенъ, а въ истински смисълъ. На Дунава днесъ има построенъ ферибоотъ, а надъ зиналитѣ бездни въ душитѣ на двата народа се изгради мостъ. Защото Добруджа не е вече угризение, нито кошмарна сѣнка, нито Майка-мжченица.

САВА ОГНЯНОВЪ

Добруджанскитѣ българи трѣбва да се гордѣятъ, че излчиха отъ своята срѣда и подариха на българската културна общественостъ Сава Огняновъ, великиятъ вълшебникъ на българското живо слово и единъ отъ най-голѣмитѣ ни артисти. Години наредъ той привличаше възтроженитѣ погледи на българската интелигенция, която винаги съ нескривано възхищение се отнасяше къмъ неговитѣ неповторими творчески превъплощения.

С. Огняновъ бѣ роденъ и отрасналъ въ Добруджа, която той боготворѣше и обичаше. Той не забравѣше никога, че неговитѣ сънародници сж подъ непосилно робство и безъ да шуми съ своята приобщеностъ къмъ тѣхъ, безъ дори да говори за това, той подчертано казваше, че е роденъ въ Кюстенджа.

Нѣкога, когато дойдохъ въ София, Сава Огняновъ бѣше кумиръ на българската интелигенция. Той се радваше на всеобщо признание и между колегитѣ си артисти. Излизанията на голѣмия артистъ на сцената на Народния театъръ бѣха инстински празници на българския творчески духъ. Но той никога не даваше видъ, че знае това. С. Огняновъ обичаше да бжде незабелязанъ и често неговуваше, когато го славословѣха въ негово пришествие.

Запознахъ се съ С. Огняновъ по единъ много страненъ начинъ. Изпълнителния комитетъ на съюза „Добруджа“, следъ фракционнитѣ борби, които изживѣ, за да подсили своитѣ материални възможности, реши да обложи нѣкои по-първи и заможни добруджанци съ месеченъ доброволенъ данѣкъ.

Борбитъ срѣдъ емиграцията въ онѣзи години имаха много плачевни послѣдствия за добруджанското дѣло: тѣ поставиха на изпитание единството на емиграцията, следъ като отчуждиха едни и обезвѣриха други. Трѣбваше чрезъ дейна и смислена пропаганда да се възвърне довѣрието на емиграцията къмъ собственото ѝ дѣло и къмъ добруджанската освободителна борба. А за една такава дейностъ бѣха необходими срѣдства. Тѣ бѣха още по-необходими и за пропагандата на съюза въ чужбина, която по онова време бѣ въ своя възходъ.

За тази целъ се разпратиха покани на нѣкои набелязани лица, които трѣбваше да бждатъ посетени лично. На менъ определиха да споходя, между другитѣ видни добруджанци и голѣмиятъ български артистъ. Трѣбваше да му съобщя, каква месечна вноска му бѣ опредѣлена и да взема съгласието му за това.

Запжихъ се къмъ дома на Сава Огняновъ, обладанъ отъ тревога и стѣснение. Бѣше горещъ юлски день. Улицитѣ на столицата въ ранния следобѣдъ пустѣеха. Когато прекрачихъ прага на къщата, въ която живѣеше С. Огняновъ, нѣкакво особено настроение помрачи смелостта ми. Това бѣ първата ми среща и първото ми ржкостискане съ него. Позвънихъ на апартамента. Познатъ гърлестъ гласъ ми отговори неразбрано. Поколебахъ се. Чуха се самоувѣрени и тежки стѣпки. После нѣкой отвори грубо вратата:

— Какво желаете? — запита С. Огняновъ соннато, недоволенъ, че го обезпокоихъ въ душния и тежъкъ следобѣдъ.

— Вие ми трѣбвате! — отговорихъ сдържано, като едва овладѣхъ вълнението си.

С. Огняновъ ме изгледа, сякашъ искаше да ме познае.

— Влѣзте! — и той продължи да ме оглежда изпитателно,

Бѣше облѣченъ въ халатъ, който му стоеше великолепно. Рунтавитѣ вежди на артиста тежаха надъ очитѣ му, каточели ги притискаха. Подъ тѣхъ се подаваха голѣми и изразителни очи. Колко много бѣха посребрени коситѣ му!

Нѣкаква тѣга или умора се бѣ изписала върху лицето на артиста, която още повече се хвърляше въ очи, когато една гримаса разкжса сочнитѣ му устни. Обяснихъ целъта на посещението си. Артистътъ ме слушаше внимателно.

— Така... Решението ви е отлично! — И като свѣси вежди, той продължи: — Великолепно! Истински се радвамъ, че и азъ, голѣмиятъ „богаташъ“, ще мога да подпомогна добруджанското дѣло. Колко ще трѣбва да плащамъ месечно?

— Ако опредѣлената ви вноска е голѣма, вие можете да я намалите. Вие най-добре знаете възможноститѣ си, затова по-добре, съобщете ми самъ, каква сума желаете да внасяте въ фонда при съюза „Добруджа“.

— Голѣма? Азъ не съмъ казвалъ подобно нѣщо! — И Сава Огняновъ започна да се разхожда изъ стаята съ обичайната си поза.

— Значи, така. Каква щастлива идея сте имали, наистина! Великолепно: 200 души по 100 лв. 20,000 лева месечно, или около 250,000 лева годишно. — И голѣмиятъ артистъ потри самодоволнс ржце. — Но ще ви стигнатъ ли тѣзи пари? Голѣма и тежка е вашата задача. Трѣбва пропаганда: тукъ, въ България, за да бждатъ спечелени българитѣ за дѣлото на Добруджа, но най-вече въ чужбина, срѣдъ онѣзи чужденци, които ни вѣрватъ и съчувствуватъ. „Искайте и ще ви се даде“... — не се доисказа той.

Благодарихъ на С. Огняновъ за милия и сърдеченъ приемъ и напуснахъ дома му. Неговитѣ думи наистина ме трогнаха. Но повече отъ всичко ме очарова човѣкътъ съ своитѣ непринудени жестове.

По-късно ние се виждахме много пжти съ С. Огняновъ. Говорѣхме все за Добруджа, но впечатлението отъ първата ми среща съ него остана неизличимо.

С. Огняновъ почина скоропостижно презъ 1933 год. Неочакваната му смъртъ хвърли въ неутешима скръбъ културна България. Слѣзе завинаги отъ сцената голѣмиятъ български артистъ. Угасна едно любвеобилно сърдце, което съ неподражаемо майсторство бѣ превѣплотило цѣла галерия отъ образи.

Тлѣннитѣ останки на великия артистъ бѣха изложени въ фойето на Народния театъръ. Нѣколко дни подъ редъ върволица поклонници, хиляди млади и стари хора, идваха и отхождаха, мълчаливи и скръбни, за да се поклонятъ предъ дѣлото, предъ свѣтлата паметъ и предъ бездиханния трупъ на любимия човѣкъ и артистъ.

Погребението на С. Огняновъ бѣ величествено. Цѣла София се стече, за да каже на своя любимецъ своето последно сбогомъ. Въ тази всенародна скръбъ не можа да вземе участие само родниятъ градъ на артиста, нито обичаната отъ него Добруджа. Но добруджанскитѣ прокуденци не пропуснаха да го почитатъ, а тѣхнитѣ братя отъ онещастлиивената имъ бащиния нарекоха съ името на С. Огняновъ Добрическия хоръ, по-късно — и на скоро образуваня театъръ въ сщия градъ. И днесъ още този театъръ носи неговото име.

Въ онова време на всенародна скръбъ, на менъ бѣ опредѣлена високата честъ да кажа, при опѣлото на С. Огняновъ, кратко слово отъ името на Добруджа. При затаения дѣхъ на хилядното множество, между другото азъ казахъ:

— Въ „Кориоланъ“ Сава Огняновъ ни жигоса съ огненитѣ думи на една изтерзана душа. Кориоланъ се отрече отъ своя народъ, който бѣ недостоенъ за магията на неговия духъ. Той се върна следъ време победителъ въ своето отечество, увѣн-

чанъ и сияющъ. Уви и това бѣ мъчителна и жестока лъжа! Сава Огняновъ едва днесъ е победителъ въ своята родина. Отъ днесъ той заживѣва своя вѣченъ животъ... Предъ прѣсния гробъ на голѣмия покойникъ и добруджанскитѣ прокуденци — въ този часъ мислено съ насъ сж и поробенитѣ добруджански българи — покорно му се прекланятъ и съ прималѣло отъ скръбъ сърдце нѣжно му шептятъ:

— Незабравими Сава Огняновъ! Добруджа ти отдава почитъ. Добруджа те здрависва и ти обещава, че никога нѣма да те забрави. Благодаримъ ти, скжпи Сава, че съ блѣсъка на своя талантъ ти прослави и своята родина, като въплѣти въ триумфа на българския театъръ и нейното име. Днесъ чрезъ тебъ и тя увѣнча своитѣ творчески усилия въ съкровищницата на българския духъ!

Тѣзи думи, казани нѣкога, могатъ да бждатъ повторени и сега, дори днесъ съ много повече основание, отколкото нѣкога.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Йорданъ Йовковъ	стр. 5
Дора Габе	” 9
Стилиянъ Чилингировъ	” 14
Адриана Будевска	” 18
Добри Немировъ	” 22
Сава Огняновъ	” 27

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ

Редакторъ Д. Б. МИТОВЪ

НАЙ-ГОЛЪМИЯТЪ, НАЙ-СТАРИЯТЪ, НАИ-РАЗ-
ПРОСТРАНЕНИЯТЪ И НАЙ-ЕВТИНИЯТЪ
ЛИТЕРАТУРЕНЪ СЕДМИЧНИКЪ
ВЪ БЪЛГАРИЯ

Сътрудници всички видни български писатели, учени, артисти, художници и музиканти. Кореспондентивъ всички по голъми градове на свѣта. Пъленъ обективенъ и критиченъ прегледъ на голъмитѣ свѣтовни културни събития

8 ГОЛЪМИ СТРАНИЦИ, БОГАТО ИЛЮСТРИ-
РАНИ. МНОГО БЕЗПЛАТНИ ПРЕМИИ
ЗА ПРЕДПЛАТИЛИТЪ ДО 15. X. АБОНАТИ.

Годишенъ абонаментъ 100 лева.

Чекова смѣтка 2102.

Цена 20 лв.

Безплатна премия на год. XIV на Литературенъ гласъ